

Negen conclusies over het beleid inzake gezondheidsbedreigende invasieve exoten

Wilfred Reinhold

6 juni 2008

Op www.tijgermug.info zijn de resultaten te vinden van een onderzoek naar het overheidsbeleid inzake gezondheidsbedreigende invasieve exoten.

Aan de hand van de Beleidsnota invasieve exoten en uit de gang van zaken rondom de tijgermug, de rode vuurmier en ambrosia kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. Toezicht op import gezondheidsbedreigende invasieve exoten schiet tekort
2. Eenduidige ministeriële verantwoordelijkheid ontbreekt
3. Beleidsnota biedt onvoldoende zicht op toepasbare wettelijke instrumentarium
4. Bij de overheid ontbreekt een gevoel van urgentie
5. De overheid houdt teveel onder de pet
6. De overheid heeft een blinde vlek voor andere invoerroutes
7. De overheid is naïef over de effectiviteit van afspraken
8. De overheid geeft onvoldoende prioriteit aan bestrijding
9. De stelling dat de aanpak van de tijgermug succesvol zou zijn is onvoldoende onderbouwd

1. Toezicht op import gezondheidsbedreigende invasieve exoten schiet tekort

Uit verschillende bronnen blijkt dat de Plantenziektenkundige Dienst in principe alleen alert is op soorten die schadelijk kunnen zijn voor landbouwgewassen of vee. De invoer van invasieve exoten die "alleen maar" bedreigend zijn voor de volksgezondheid of de natuur wordt niet structureel gemonitord en geregistreerd. Men kan daarom geen antwoord geven op de vraag welke gezondheidsbedreigende invasieve exoten het land binnenkomen.

Zonder gedegen monitoring en registratie is de kans groot dat gezondheidsbedreigende invasieve exoten ongemerkt het land binnenkomen en op een gegeven moment niet meer uit te roeien zijn.

2. Eenduidige ministeriële verantwoordelijkheid ontbreekt

Met het uitbrengen van de Beleidsnota invasieve exoten leek het duidelijk dat de Minister van LNV voortaan verantwoordelijk zou zijn voor dit beleidsveld. Toch heeft het ministerie van VWS de aanpak van de tijgermug daarna niet aan LNV overgedragen.

Sterker nog: het ministerie van LNV weigert om informatie over de tijgermug op haar website (www.hetInvloket.nl) te plaatsen, met als reden dat het RIVM verantwoordelijk zou zijn voor het verschaffen van informatie over deze invasieve exoot.

Op deze wijze wordt onduidelijkheid gecreëerd over welk departement nu feitelijk verantwoordelijk is voor de aanpak van invasieve exoten. Zonder coördinatie door één verantwoordelijk departement bestaat de kans dat het beleid onsamenhangend wordt of dat er zelfs helemaal niets gebeurt.

3. Beleidsnota biedt onvoldoende zicht op het toepasbare wettelijk instrumentarium

Opmerkelijk is dat de Beleidsnota invasieve exoten (vrijwel) alleen wettelijke instrumenten beschrijft die onder verantwoordelijkheid van LNV vallen.

Andere zeer relevante wetten, zoals de Warenwet (VWS) en de Wet milieubeheer (VROM) ontbreken geheel.

De Warenwet is juist voor de aanpak van soorten zoals de tijgermug, de rode vuurmier en ambrosia het meest effectieve instrument om de invoer en handel aan te pakken van de producten waarin deze soorten meeliften.

Door geen oog te hebben voor wetten die buiten de eigen verantwoordelijkheid van LNV vallen, is de kans groot dat er gekozen wordt voor toepassing van minder effectieve regels.

4. Bij de overheid ontbreekt een gevoel van urgentie

De overheid reageert traag, slap of zelfs helemaal niet op de vondst van invasieve exoten.

Na de eerste vondst van **tijgermuggen** en het snelle advies van het RIVM duurde het ruim een half jaar voordat met ministerie van VWS de eerste stap zette naar het opstellen van een convenant. Vervolgens duurde het nog een half jaar voordat het convenant ondertekend was. Toen al twee weken later bleek dat dit convenant niet deugde, heeft het weer een jaar geduurd voordat er een nieuw convenant was.

Vuurmieren zijn in Nederland ingevoerd in 2006 of al eerder. Ze hebben zich nog niet verspreid, maar dan kan elk moment gebeuren. Er is nog niets gedaan om de import te stoppen.

Het ministerie van LNV wacht tot het Coördinerend Orgaan Invasieve Exoten (dat begin 2009 van start zou moeten gaan) het agressieve en invasieve beestje op zijn werkprogramma zet.

In oktober 2006 is voor het eerst ontdekt dat de plant **ambrosia** in het Nederlandse klimaat kan uitzaaien. Uit ondermeer Duitsland was toen al bekend dat de soort wordt ingevoerd met vogelzaad. In de antwoorden die ruim een jaar later worden gegeven op de kamervragen (na een uitzending van Vroege Vogels), meldt het ministerie van LNV dat men afspraken wil gaan maken met de branche. Tot op heden zijn er nog geen afspraken tot stand gekomen.

Door traag of helemaal niet te reageren op vondsten kan de invoer van invasieve exoten ongehinderd doorgaan. Daarmee neemt de overheid het risico dat invasieve exoten zich hier permanent vestigen en verspreiden, en niet meer uit te roeien zijn.

5. De overheid houdt teveel onder de pet

De overheid maakt vondsten van invasieve exoten niet of slechts op kleine schaal bekend.

Pas een jaar na de eerste vondst van **tijgermuggen** kwam dit in de brede publiciteit. En dan nog niet eens omdat de overheid die informatie naar buiten bracht, maar doordat burgers die er toevallig achter waren gekomen van mening waren dat de vondsten bredere bekendheid verdienden.

Aan de vondst van **vuurmieren** is tot op heden geen ruchtbaarheid gegeven, behalve dan een onopvallende vermelding in een bijlage van een conceptnota die in kleine kring werd verspreid.

Aan de problematiek van **ambrosia** heeft de overheid pas bekendheid gegeven nadat de problematiek door het programma Vroege Vogels gemeld was en er vervolgens vanuit de Tweede Kamer vragen over waren gesteld.

Door de vondsten onder de pet te houden, houdt de overheid burgers onwetend inzake

de aanwezigheid van nieuwe dier- en plantsoorten in Nederland, die schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid, welzijn, natuur en economie. Dit is niet alleen onverantwoordelijk, maar ook een gemiste kans om burgers een belangrijke rol te laten spelen bij het opsporen en uitroeien van deze soorten.

6. De overheid heeft een blinde vlek voor andere invoerroutes

De overheid inventariseert niet of nauwelijks via welke invoerroutes invasieve exoten het land binnen (kunnen) komen. Als er al sprake is van een aanpak, dan wordt die geheel gericht op één bewezen invoerroute, terwijl de andere buiten beeld blijven.

Voorbeeld: het ministerie van VWS is sinds de eerste waarnemingen van **tijgermuggen** geheel gefocust op Lucky bamboe als invoerroute, hoewel het RIVM had geadviseerd om ook naar andere invoerroutes te kijken. Te denken is aan de invoer van andere planten en autobanden. Bovendien heeft het beleid zich in het begin alleen maar gericht op invoer van Lucky bamboe op water, terwijl uit internationale literatuur bekend was dat ook invoer op gel een risico opleverde. Ondanks het advies van het RIVM uit oktober 2005, heeft de overheid tot op heden geen onderzoek laten doen naar mogelijke andere invoerroutes van de tijgermug.

Bij de **vuurmier** is nog helemaal niets gebeurd, laat staan dat er invoerroutes zijn geïnventariseerd.

Voor **ambrosia** zijn er andere bewezen invoerroutes (zoals zaadmengsels voor wegbermen en zaaigoed voor zonnebloemen en maïs - zie tekst op [de Natuurkalender](#)), maar het ministerie van LNV pakt alleen het vogelvoer aan.

Door niet alle mogelijke invoerroutes te inventariseren en zo nodig aan te pakken, bestaat het risico dat invasieve exoten via "de achterdeur" het land in (blijven) komen.

7. De overheid is naïef over de effectiviteit van afspraken

De overheid is naïef waar het gaat om in de effectiviteit van afspraken (ook wel protocollen of convenanten genoemd).

In het convenant met de importeurs van Lucky bamboe om de **tijgermug** te weren is uitdrukkelijk vermeld dat naleving ervan niet in rechte afdwingbaar is. Toch blijft de overheid geloven in de effectiviteit ervan. Bovendien weigert de overheid de zwakte van het instrument te erkennen, namelijk dat een convenant niet bindend is voor nieuwe importeurs. Uit verslagen blijkt zelfs dat bij overheidsambtenaren de misvatting leeft dat iemand gedwongen kan worden een convenant te ondertekenen.

Ook voor **ambrosia** wordt gestreefd naar afspraken met importeurs. Zelfs als het zou lukken om met alle betrokken importeurs en handelaren afspraken te maken over effectieve maatregelen, en zelfs als deze afspraken in rechte afdwingbaar zouden zijn, dan is het probleem nog niet goed aangepakt. Want nieuwe importeurs en handelaren van vogelzaad zijn dan nog steeds niet aan die afspraken gebonden.

Tot op heden zijn die afspraken overigens nog steeds niet gemaakt en onbekend is wat de planning daarbij is. Onbekend is ook op welk moment de overheid eventueel zal besluiten de wettelijke maatregelen toe te passen. De VWA zou nu al kunnen handhavend kunnen optreden vanwege het verhandelen van waren die risico's opleveren voor de gezondheid. Maar gevreesd moet worden dat het ministerie van LNV ook hier niet verder wil gaan dan een convenant.

Overigens is voor vogelvoer dat mogelijk met ambrosia is verontreinigd, de Warenwet heel goed toepasbaar en zou de VWA nu al kunnen handhavend kunnen optreden omdat er sprake is van het verhandelen van waren die risico's opleveren voor de gezondheid.

De aanpak van de **vuurmier** is sinds 2006 nog niet eens opgestart. Hoe het ministerie van LNV dat

probleem wil gaan aanpakken is dus ook niet bekend.

De Warenwet zou heel goed toegepast kunnen worden op de invoer en handel van ficussen waarin mogelijk vuurmieren aanwezig zijn. Dit is reeds begin 2006 door het ministerie van VWS vastgesteld toen het ging om de invoer van en handel in Lucky bamboe waarin mogelijk tijgermuggen aanwezig zijn.

Door er – ondanks alle juridische bedenkingen – op te gokken dat de invoer van invasieve exoten met vrijwillige afspraken wordt tegengegaan, neemt de overheid het risico dat de invoer ervan doorgaat, wat kan leiden tot onomkeerbare vestiging van deze schadelijke exoten in Nederland.

8. De overheid geeft onvoldoende prioriteit aan bestrijding

De overheid geeft onvoldoende prioriteit aan de opsporing en bestrijding van invasieve exoten die zich (mogelijk) al her en der in het land gevestigd hebben.

De overheid heeft tot nu toe nagelaten om systematisch **tijgermuggen** op te sporen en te bestrijden. Voor zover er al tijgermuggen gevonden zijn, zijn die niet bestreden.

Aan opsporing en bestrijding van **vuurmieren** heeft de overheid helemaal niets gedaan.

Blijkens de antwoorden op de kamervragen bestaat de bestrijding van reeds uitgezaaide **ambrosia** er uit dat grondeigenaren worden 'gestimuleerd' om ambrosia te verwijderen. Dit is gedaan door middel van een mededeling op het [LNV-loket](#) .

Een effectieve bestrijding zou moeten inhouden dat alle ambrosiaplantjes worden uitgetrokken, om te voorkomen dat ze zaad vormen, dat tientallen jaren levenskrachtig blijft. Het is te verwachten dat slechts een minimale fractie van de miljoenen Nederlandse grondeigenaren (waaronder een groot deel van alle huiseigenaren) kennis hebben genomen van de mededeling op het LNV-loket.

Het lijkt dan ook een illusie om te denken dat met deze "maatregel" bereikt wordt dat alle ambrosiaplantjes uit Nederland verwijderd worden. Daarvoor is echt meer nodig, onder andere in de sfeer van actieve voorlichting van de bevolking.

Doordat de overheid zelf geen maatregelen neemt om reeds ingevoerde invasieve exoten te bestrijden en dit op een vrijblijvende wijze overlaat aan betrokkenen (als die er al weet van hebben), neemt zij het risico dat deze exoten zich hier vestigen, wat kan leiden tot onomkeerbare problemen en schade.

9. De stelling dat de aanpak van de tijgermug succesvol zou zijn, is onvoldoende onderbouwd

Vrijwel kamerbreed heeft de Tweede Kamer op 12 februari 2008 een motie aangenomen om de invoer van tijgermuggen te stoppen door de Lucky bamboe in quarantaine te plaatsen. Bij brief van 28 maart 2008 heeft de minister de Tweede Kamer laten weten dat hij de motie naast zich neerlegt. Quarantaine zou volgens hem niet alleen moeilijk uitvoerbaar zijn, maar ook overbodig, omdat het beleid naar zijn zeggen succesvol is. Sinds oktober 2007 zijn immers geen tijgermuggen meer gevonden in de vallen in de Lucky bamboe-kassen. Deze stelling is echter onvoldoende onderbouwd.

Het beleid kan pas een succes worden genoemd:

- Als er geen tijgermuggen, in welke vorm dan ook (ei, larve, pop of adult), in Nederland worden ingevoerd en
- Als alle tijgermuggen die zich mogelijk in en buiten de kassen hebben verspreid zijn uitgeroeid.

De minister heeft nog niet aangetoond dat dit het geval is.

Het enige feit waar de minister zijn "succesverhaal" op baseert, is dat er sinds oktober 2007 geen tijgermuggen meer in de vallen zijn gevonden. Maar:

- Met die vallen worden alleen adulten gevangen, en alleen exemplaren die in de Lucky bamboo-kassen rondvliegen. Deze vangstgegevens zeggen dus niets over de mogelijke aanwezigheid van adulten buiten de kassen of de aanwezigheid van eitjes, larven en poppen in de kassen of daarbuiten.
- Wat betreft de **adulten in de kassen** hebben de onderzoekers van RIVM, PD en WUR in hun rapport van augustus 2007 uitdrukkelijk gezegd dat "geen tijgermug in de **val**" nog **niet** betekent: "geen tijgermug in de **kas**".
- De onderzoekers hebben zelf gezien dat tijgermuggen soms **vlakbij de val rondvlogen**, maar er niet in gingen. In de tussentijd hebben de muggen kans om de werknemers in de kas te steken (dit is tientallen keren door de onderzoekers genoteerd).
- Het is zelfs zo dat in de enige twee bedrijven, waar **nog nooit** een tijgermug in de val is gevonden, de medewerkers in de kassen **toch overlast** hadden ondervonden van tijgermuggen.
- Nadat de rondvliegende muggen bij de medewerkers wat bloed hebben afgetapt, kunnen ze **honderden eitjes** leggen die nauwelijks zichtbaar zijn. Uit de eitjes komen vervolgens **larven**. Ook die zijn door de onderzoekers gevonden in bakken water waar **geen Lucky bamboo** in had gestaan. Die larven zijn overigens **nooit** in de overzichten met vangstgegevens meegeteld.
- De onderzoekers hebben bovendien regelmatig genoteerd dat de importeurs **bestrijdingsmiddelen** gebruikten om de tijgermuggen-overlast te beperken, ook al stond er een val in de kas. En muggen die worden verdelgd, komen natuurlijk niet in de vallen terecht. De vallen geven dus geen uitsluitsel over de aanwezigheid van tijgermuggen.
- Verder zijn er regelmatig **defecte** vallen aangetroffen, en zijn er zelfs aanwijzingen dat de importeurs de vallen soms **saboteren**, zodat er geen tijgermuggen in terecht komen. Dat kan bijvoorbeeld door gaas voor de ingang te spannen op dagen dat er geen controle is te verwachten.

De minister zal zijn uitspraken over de "tijgermuggenvrije" situatie die volgens hem sinds oktober 2007 bestaat dus moeten onderbouwen met onder andere gegevens m.b.t.:

- zichtwaarnemingen van tijgermuggen in de kassen
- tijgermuggen-overlast bij de werknemers
- bestrijding van tijgermuggen in de kassen
- defecte vallen
- vallen waar sabotage vermoed wordt, en de maatregelen die hiertegen getroffen zijn
- de aanwezigheid van tijgermuggen (in welke vorm dan ook) buiten de kassen en de bestrijding daarvan

Het ministerie van VWS heeft te kennen gegeven dat deze gegevens sinds augustus 2007 niet meer verzameld worden. Er is dus niets over bekend.

Al met al kan uit het enkele feit dat er sinds oktober 2007 in de vallen geen tijgermuggen zijn gevonden, niet worden geconcludeerd dat er sinds die tijd geen tijgermuggen (in welke vorm dan ook) worden geïmporteerd.

Slotconclusie

Het geheel overziend moet worden geconcludeerd dat de overheid op korte termijn het beleid op een aantal essentiële punten zal moeten bijstellen.

Dit om te voorkomen dat gezondheidsbedreigende en andere schadelijke invasieve exoten het land inkomen, zich hier vestigen en verspreiden en we nooit meer van ze afkomen.

Veel meer informatie over gezondheidsbedreigende invasieve exoten is te vinden op

www.tijgermug.info.